

Ölüm Meleğinin İsmi Azrail mi Değil mi?

Soru: Bir keresinde bir vaizle aramızda şöyle bir diyalog geçmişti: O yapmış olduğu vaazında Azrail diye bir meleğin olmadığını bu meleğin Kur'an'da bahsedilen "Meleku'l-Mevt/ Ölüm meleği" olduğunu savunuyordu. Ben de kendisine itiraz etmiş fakat konu hakkında bir bilgiye sahip olmamam sebebiyle yeterli cevap verememiştim. Merak ettiğim şu: Vaizin söylediklerine katılmamız mümkün mü? Eğer mümkünse bu güne dek gelen Azrail ismi nereden çıkmıştır? Teşekkürler...

Cevap: Cevabın rivayet boyutuna geçmeden önce şunu belirtmekte fayda görüyorum: İslam'la ilgili bahsinde olduğumuz konudan çok daha önemli tartışılacak ve üzerinde durulacak mevzular dururken bu konuyu günümüzde irdelendiği kadar irdelenmek nispeten bir malayanıdır. Zira ehem dururken mühimi takdim etmek ulemanın alayış saydığı bir şeydir. Tüm bunları söylerken konuyu küçümsediğim manası anlaşılmasın. Konu tabi ki haddi zatında düşünüldüğünde önemli bir konudur ve tahkik edilmelidir.

Öncelikle şunu belirtelim ki; Melek veya Cin gibi manevi bir varlığın insanlar arasında yaygın olmuş isminin Kuranda veya hadiste geçmemesi o ismin mezkûr varlık hakkında kullanılamayacağını gerektirmez. Yahut böyle bir ismin kullanılmasının bidat olduğuna yönelik her hangi bir delil getirilemez. Aksi durumda bizim Allah Azze ve Celle hakkında yaygın olarak gündelik kelimelerde kullandığımız "Cenab-ı Hak, Huda, Çalap, Yaratan" gibi isimler için de aynı şey söz konusu olur. Lakin kimse bu mevzuda kalkıp Allah hakkında bu isimlerin kullanılmasının mezkûr isimlerin ayet veya hadiste yer almadığı için bidat olacağını söylememiştir.

Konumuza gelecek olursak; Kur'an'da ismi "Meleku'l-Mevt" olarak verilen canları almakla muvazzaf meleğin isminin "Azhail" olduğu meşhur rivayetlerde geçmemektedir. Buraya kadar doğru. Ancak hiçbir rivayette geçmediği ve bu sebeple bu ismin kullanılmasının bidat olacağı, kullanılmasında bir mahzur bulunacağı doğruluktan nasibi olmayan cılız bir iddia. Zira bakabildiğim kadarıyla konuyu gayet mufassal bir şekilde ele alan İbn Hacer bu konuda şu bilgilere yer verir:

"İmam eş-Şafii' nin "Sünen"inde[1] yer verdiği bir rivayete göre: Cebrail (Aleyhisselam) Hz. Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in vefat hastalığı sırasında kendisine birkaç gün gelmiş ve son gelişinde Yüz bin meleğin başında görevli olan bir melek de onunla gelmişti. Cebrail (Aleyhisselam) Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e bu meleği işaret ederek "Bu ölüm meleği İsmail'dir ey Allah'ın Resulü" Canınızı almak için sizden müsaade istiyor. Sizden önce kimseden böyle müsaade talep etmedi" dedi. Efendimiz de müsaade edince mezkûr melek Hz. Peygamber'in canını kabzetti.[2]

Zikrettiğimiz bu rivayet üzerinden hareket eden bir kısımları bu rivayette canı kabzeden meleğin isminin "İsmail" olarak verildiğini

zannederek bahsi yapılan meleğin adının “İsmail” olduğunu söylemişlerdir. Bu kanaat doğru değildir. Zira Taberanî rivayetinde de açıkça görüldüğü üzere bu olayda üç melek nazil olmuştur. Bunlardan ikisi Cebrail ile ölüm meleğidir. Üçüncüsü ise havada duran ve yatmış bin meleğe reislik yapan “İsmail” adlı melektir. Yani bu melek ölüm meleği olmayıp ayrı bir melektir.

Bütün bunları aktaran İbn Hacer ölüm Meleği’nin Azrail diye isimlendirilmesiyle ilgili Ebu’l-Kasım es-Süheylî’ nin “Mübhemâtu’l-Kur’an” 1, na müracaat ettiğini fakat orada buna yönelik bir bilgi bulamadığını söyler. Sonra Kurtubi’nin bu meleğin ismini “Azrail” olarak verdiğini ancak bu isimlendirmeyi kimseye dayandırmadığını söyler. Seâlebî’nin bu isimlendirmeyi Mukatil tefsiri ve İbnu’l-Kelbi tefsirine isnat ettiğini söyleyen İbn Hacer bu konuyla ilgili sonunda Ebu’s-Şeyh’in “el-Azame”sinde şöyle bir nakle rastladığını belirtir:

“İbrahim Aleyhisselam ismi Azrail olan ve bir gözü ensesinde diğer gözü yüzünde olan ölüm meleğine sorar ve der ki: “Ey ölüm meleği! Bir can doğuda diğer can Batı’da olunca, veba hastalığı bir yere isabet edince veya iki ordu karşılaşınca ne yapıyorsun (Nasıl can alıyorsun)? Ölüm meleği Azrail cevap verir: Allah’ın izniyle ruhları çağırıyorum ve ruhlar şu iki parmağımın arasında oluveriyorlar...”[3]

Aynı şekilde ismi verilen kitapta Cebrail (Aleyhisselam) vs. diğer meleklerin yaratılışı anlatılırken “Sonra Allah “ol” dedi ve “Azrail” meydana geldi. Bunun akabinde ölüme “ortaya çık “deyince ölüm Azrail için açığa çıktı. İşte Allah Teâlâ’nın “De ki sizin (ruhlarınızı kabzetmek)le görevlendirilmiş ölüm meleği sizi öldürecektir”[4] sözünün manası [5] budur.[6]

Netice olarak görüldüğü gibi günlük istimalimizde hayli yaygın olan ölüm meleğinin “Azrail” şeklindeki ismi rivayetlere dayanmayan asılsız bir isim değildir. Kaldı ki; bu rivayetlerin olmadığını farz etsek bile ölüm meleği için onu anlatan “Azrail” isminin kullanılmasının bidat olduğu söylenemez. Allahu A’lem...

[1] İmam eş-Şafii, “es-Sünen”, II/45

[2] Manen ve muhtasaran naklettiğimiz bu rivayetle ilgili olarak bazı problemler göze çarpmaktadır. Evvela bu rivayet mürseldir. Çünkü rivayeti aktaran Ali b. Hüseyin Hz. Peygamber’den tam otuz sene sonra Dünya’ya gelmiş biridir. İmam eş-Şafii’nin bu rivayeti kendisinden aktarmış olduğu Kasım zayıf birisidir. Ahmed b. Hanbel’in tekzip ettiği (el-İlel, I/31), Ebu Hâtim, Ebu Zür’a, Nesaî, Yakup b. Süfyan, İclî, Ezdî ve başkalarının “Metruk” dediği birisidir. Bkz. Mizzi, Tehzibu’t-Tehzîp, VIII/320, İbn Hacer, Takribu’t-Tehzîp, II/ 118

[3] Ebu’s-Şeyh, el-Azame, III/948, No: 448, Ricali güvenilir kişilerdir ancak Hadis Mu’daldır.

[4] Kur'an, Secde, 11

[5] Ebu's-Şeyh, a.g.e, III/ 899-900, No:439

[6] Ecvibetu'l-Hafız İbn Hacer el-Askalânî, s. 84 vd. Edvau's-Selef, Riyat, 2003, B.I